

a figyelmet. Nem akartam Teleki Lászlót nagy vagy bárcsak jeles költőül is tüntetni föl; sem a löllel le eményt költői irodalmunk valamely elveszett és feltalált drágaságául árujni. Becset csak a szép lélek ad e műveknek, mely bennök tükrözik; s főérdekök, hogy gróf Teleki Lászlótól, a »Buzgó Esdek-lések« írójától származtak.

Benyújtom egyszersmind a kézirat tulajdonképeni birto-
kosának, Baán Lajos úrnak, időközben Herezegh tanárhoz érke-
zett levelét, mely biztós reményt nyújt e kéziratnak az Akadé-
mia tulajdonába megszerezhetése iránt.

CANTIONALE ET PASSIONALE

HUNGARICUM

SOCIETATIS JESU. RESIDENTIA TUROCENSIS.

XVII-İK SZÁZADBELI KATH. ÉNEKGYŰJTEMÉNY.

BOGISICH MIHÁLY

I. TAGTÖL.

BUDAPEST, 1882.

A. M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓHIVATALA.

(AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.)

CANTIONALE ET PASSIONALE HUNGARICUM.
SOCIETATIS JESU, RESIDENTIA TURÓCENSIS.

Kézirati kath. énekgyűjtemény a XVII. századból.

(Felolvastatott az Akadémia 1882. évi január 2-ikán tartott ülésében.)

A régi egyházi s világi népénekekben tükröződik vissza a kor gondolkozása, jelleme, erkölése, vallásossága és sok tekintetben műveltségi állapota.

A nemzetiség nemcsak nyelv, szokások, erkölcsök, hanem a zene s különösen a nép-ének sajáttsága szerint is állítja fel a népek között a válaszfalat; azért a nemzetek művelődési történetében is igen fontos kérdést képez a régi egyházi és világi énekek keletkezése, fejlődése, azoknak külalakja, nyelvezete s dallama.

Az egyházi népénekek nemzetiségi és tulajdonjogi kérdését a protestantizmus vetette fel. E kérdés felett Németországban a katolikusok és protestánsok sok ideig keserű harczot vívtak. Megtörtént itt is, mint oly sokszor egyebütt az életben, hogy a vitás felek alapos s meggyőző érvek hiányában a harag, gyűlölet, elfogultság s végre a vallási fanatizmus összes lomtarát fölhányták, a kedélyeket felizgatták, az ügyet elmérgesítették s végre a kérdést hosszú időre előlázították.

A mit azonban a szenvedély szította elméleti harcz eldönteni nem tudott, azt békés modorban, a kutatás szövéténeke mellett megfejtette a történelem.

Az egyházi népénekek tulajdonjogi kérdése Németországban a katolikusok győzelmével befejeztetett. A népénekek, a római egyház szigorú ellenőrzése daczára, mely a szent szertartások egyöntetősége s a latin nyelvnek, mint az egyház által

megszentelt nyelvnek egysége mellett harczolt, már a kereszténység behozatalának első századaiban utat törtek. Ezt bizonyítják a IX., X., XI., XII. sat. századból fennmaradt részint töredékes, részint teljes egyházi népénekek, melyek a német nemzeti irodalom kincsét képezik.¹⁾

Luther föllépése, ama kor áramlata, mely a római egyház ellen fordúlt s ennek ellenében a német nemzeti egyházat német szertartásos nyelvvel kívánta megalapítani, a német egyházi népénekek gazdag tárházára talált. A reformatio férfiai lázas sietséggel fordították le a kath. egyház fenséges himnuszait és megtartották a mise s egyéb szertartásos énekek legnagyobb részét. Ezt bizonyítja Luther Márton az 1542-ben megjelent »Begrabnisgesengen« című könyvének előszavában,²⁾ valamint Melancthon az »Augsburgi Confessio« apológiájának 24. fejezetében.³⁾

Az elkezeredett vita már befejeztetett, a német egyházi nép-énekeknek tulajdonjoga a katolikusoknak ítéltetett; a protestantismus érdeme azonban a német nép-ének felvirágoztatása, a nemzeti nyelv és irodalom művelése, melyben a katolikusok a protestánsokkal versenyeztek.

Hazánkban az egyházi s világi nép-ének tulajdonjogának

¹⁾ Raymondschlecht: Geschichte der Kirchenmusik. Regensburg 1871. I. 48—58 lap. Joseph Sittard: Compendium der Geschichte der Kirchenmusik. Stuttgart 1881. I. 166. sat. lap.

Dr. August Reissmann. Illustrierte Geschichte der deutschen Musik. Leipzig 1881. I. 159. és 172. lap.

²⁾ »Indem haben wir auch zum guten Exempel, die schönen Musica oder Gesenge so im Babatum, in Vigilien, Seelenmessen und begrabnissen gebraucht sind, genommen, der etliche in die büchlein drücken lassen, und wollen mit der Zeit der selben mehr nemen.« Philipp Waackernagel: Bibliographie zur Geschichte des deutschen Kirchenliedes im XVI. Jahrhundert. Frankfurt a. M. 1855. Erlangen. I. 572. lap.

³⁾ »Wie lassen daneben auch teutsche christliche Gesänge geben, damit das gemeine Volk auch etwas lerne und zur Gottesfurcht und Erkenntnis unterrichtet werde. Der Brauch ist allezeit für löblich gehalten worden in den Kirchen. Denn wie wohl an etlichen Orten mehr, an etlichen Orten weniger teutsche Gesänge gesungen worden, so hat doch in allen Kirchen je das Volk etwas teutsch gesungen: Darum ist so neu nicht.« Joseph Sittard: Compendium der Geschichte der Kirchenmusik. Stuttgart. 1881. I. 167. lap.

kérdése, egy két hírlapi cikket kivéve,¹⁾ még komoly vitatkozásra nem adott alkalmat. S ha egykor a népének eredetéről vagy helyesebben szólva tulajdonjogáról leendő kérdés, a vitatkozás, a történelem kalauzálása mellett, nálunk is a katolikusok győzelmével fog véget érni.

A magyar reformatio vezérférfiai, a kath. egyháztól elszakadt predikátorok, a többi között Mária királynőnek, a szerencsétlen II. Lajos király feleségének udvari papja s gyónatatója, a löseai származású Henkel János, ki a királyi udvarban Luther iratainak terjesztésére vállalkozott; a mohácsi vész után Kopácsi István ferenczrendű szerzetesfőnök, ki Sárospatakot választotta reformálása helyéül, vagy Dévai Bíró Mátyás az ország észak-keleti részében nagy hírű szigorú szerzetes, ki 1529. 1530-ik évben Wittenbergben sajátította el az új hitet, honét hazatérve, nagy tűzzel s erélyvel hirdette Kalvin tanát Luther tanai ellenében; a hatalmas Bethlen Gábor és Rákóczy György, kik mint erdélyi fejedelmek az új vallást hatalmuk és tekintélyök egész befolyásával támogatták: első reformatori működésükben, sőt még jóval tovább is, a kath. istenszolgálat nagy részét föntartották, a régi kath. himnuszokat zengedezték. Erről tesznek tanúságot mindazon protestáns írók, kik a magyarországi reformátusok énekgyűjével foglalkoznak.²⁾

A magyar református énekeknek a róm. kath. szertartásos és egyházi népénekekkel való hasonlatosságát, vagy jobban mondva ugyanazonosságát legfényesebben mutatja a Rákóczy György erdélyi fejedelem költségén 1636. évben, Gyulafehérvárott, csupán 200 példányban nyomtatott öreg vagy nagy Graduale, mely túlnyomó részben a katolikus egyház himnuszait, antiphonáit, lamentációit, litániáit, szóval az összes szertartásos énekek nagy részét foglalja magában, elannyira,

¹⁾ Lásd Protestáns egyh. és iskola! Lap. 1880. év 52. száma. »Pro aris et focis« Magyar Korona 1881. január 13. és 14. szám. »Érdemes adat a magyar egyházi zene történetéhez. Válasz »Pro aris et focis« cikkre.

²⁾ Bartalás István: A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVI. században. Pest 1870. Kijelölje a m. tudományos Akadémia. Iyánka Sámuel: Sárospataki füzetek. 1858. II. kölv. Márcz. 30.

hogy első tekintetre e nevezetes könyvet, mely a XVII. században a magyar reformátusok dicsőségét képezte, mely nyelvezetét népies s egyházas dallamait tekintve, most is a magyar irodalom egyik becses gyöngyét képezi, a benne előforduló nagyszámú kath. énekek miatt kath. énekes könyvnek lehetne tekinteni.

A magyar reformátusok 1538-ik évtől kezdve, midőn Székely István szikszói tanító, majd liszikai s gönczi református pap »Magyarra fordított zsoltárok könyvét« Krakóban kiadta, a hitvitázó irodalom terén úgy az énekes s zsoltáros könyvek terjesztésében roppant munkásságot fejtettek ki, s midőn a hitvitázó irodalom terén, egész a XVIII. század végeig túlsúlyban levő katolikusokkal versenyeztek, az énekes-könyvek kiadásában s terjesztésében azokat felülmúlták.

A reformatio férfiai első fellépésök alkalmával nálunk is igen gazdag tárházra találtak. Ők a hatodfélszáz év óta a nemzet sajátjává lett catholicismusból merítették első szükségleteiket. Hogy mily gazdag lehetett a magyar vallásos nép-ének s költészet tárháza a reformatio előtt, mutatja az Akadémia által kiadott »Régi magyar költők Tárá«-nak az első kötete¹⁾, melynek felette gazdag »Tartalmá«-ból híven kiténik a magyar népnek a nemzeti népénekhez való szívós ragaszkodása azon időben, midőn a hatalmas római Gergely-féle ének az egész kath. istentisztelet felett csaknem kizárólag uralkodott. Ezen szép, latinból fordított himnuszok, egyéb magyar-méretű versek s magyar dallamú énekek, mint a fent említett könyv »Előszava« mondja, a középkori költői maradványokat foglalja magában az 1526. évig. Legnagyobb rész ismeretes, többféle szétszórt darabok, melyeknek száma a naponkénti kutatásokkal mindegyre szaporodni fog. Mily gazdag lehetne a reformatio előtti költők tárháza, ha a tatár s török pusztítások, a későbbi belvillongások az első szent fejedeimünk által alapított püspökségeket s monostorokat a föld színéről el nem törölték volna!

E csaknem pótolhatlan veszteséget és a XVII. és XVIII. században megjelent katolikus énekes könyveknek

¹⁾ A magyar Tudományos Akadémia megbízásából közzéteszi Szilády Áron m. ak. r. tag. Budapest 1877.

csekélyebb számát némileg pótolják ama becses kéziratos énekgyűjtemények, melyek a múlt századok viharáiból reánk sértetlenül átszármaztak, s közművelődésünk egyik fontos ágára: a vallásos népköltészetre s a magyar ősi zenére fényt derítenek.

Ezen kéziratos énekgyűjtemények egyik legérdekesebb példányát lesz szerencsém ezúttal a tekintetes Akadémiának bemutatni.

»Cautionale et passionale hungaricum, Societatis Jesu, Residentia Turócensis«, czime e folio alakú, erőteljes vonásokkal írt s meglehetősen hibátlan hangjegyű énekgyűjteménynek, mely a Jézus-társaság turóci könyvtárából a rend feloszlata után a magyar kir. tudományegyetem birtokába jutott, hol az A. 207. sz. a. mint a XVII. század egyik nyelvészeti emléke őriztetik.

A gyűjtemény szerzője s némi tekintetben másolója, nevét s kilétét elhallgatja. A gyűjtemény első lapjára NB. alatt írt latin előszavában azonban röviden elmondja a gyűjtemény czélját. »Sokak kívánságának, de egyúttal a közszükségletnek eleget teendő — úgymond — a Kyriet, Glóriát és Credót — a nevezetesebb s nagy ünnepek s a közönséges idő számára magyar nyelven elkészítettem, ezekhez adván még sok egyéb újabb énekeket.«

E lépésre szerzőt azon tapasztalat vezethette, hogy a nép a folytonos latin misénektől lassanként elfordult s a többi szertartásos magyar népének példájára, magyar misének után vágódott.

E gyűjteményben találkozunk az év minden ünnepére írt első magyar, teljes misé-énekekkel, melyek eddigelé a nyomtatásban megjelent énekes-könyvekben nem fordultak elő. A római egyház, midőn a nemzeti nyelven való éneklést megengedte, a misének latin szövegét föntartani szigorúan meghagyta, mint ez VII. Sándor pápának 1661. január 12-én kiadott bullájából kiténik, melyben a pápa erőteljes szavak-

NB. Multorum desiderio ac publicae etiam necessitati satisfacere volens: formam linguae hungaricae, Kyrie, Gloria, Credo, pro omnibus solemnioribus festis, et pro communis etiam temporis, additis multis aliis novis cantionibus,

ban kel ki a Franciaországban megjelent francia szövegű misekönyvek ellen. A pápa megtiltja azon könyvek használatát s mindazokat, kik ily könyvek birtokában volnának, azok elégetésére utasítja¹⁾. Az énekgyűjtemény szerzője itt csak a mise-énekeket magyarította, tehát a fennebbi bulla szavai ellen nem vétett, melyek csupán az egész misekönyvnek lefordítását s így a miseének nemzeti nyelven való tartását tiltották meg.

A mise énekrészek megmagyarítását másodszor feltaláljuk Náray György »Lyra coelestis« című énekes könyvében, mely 1695-ben Nagy-Szombatban jelent meg. Ezen, a felsőbb egyházi hatóság engedelmével megjelent énekeskönyv eléggé bizonyítja a magyar mise-énekek kedveltségét, melynek kezdeményezője az énekgyűjtemény névtelen szerzője volt.

Az egész énekgyűjtemény két részből áll s két külön művet foglal magában.²⁾

Az első rész s így külön mű, (80 lap) az év minden ünnepeire újonnan — részint szöveg és ének, vagy csak dallam tekintetében készült egyházi népénekeket foglal magában, melyeket a szerző teljesen, az az egész szöveggel leírt s az egyházi hatóság bírálata alá bocsátott. Ezekhez számíttatnak némely régibb énekek, melyek eddig is közhasználatban voltak, de még egyház-hatóságilag jóvá nem hagytattak, azért azok szintén vizsgálat alá adattak. E sorokban kitűnik szerzőnek

1) Joseph Sittard: Compendium der Geschichte der Kirchenmusik. Stuttgart 1881. 168. lap.

2) In hoc libro sunt autem duo opuscula. Primum est variatum canticum pro vario tempore noviter factarum; quae sunt integro descripta ac perinde illa solum revidenda.

Addita sunt aliquae antiqua usitata, necdum approbata quae etiam revideri debent.

Cantiones vero, quae citantur, illae sunt jam impressae ac approbatae, pro notitia solum typographi propositae.

In altero opusculo est passio Christi Domini a 4. evangelistis descripta. Textus ejusdem est ex Bibliis Kaldi desumptus. Notae vero ad impressum quoddam opus antiquum accomodatae.

Additae sunt lamentationes Jeremiae prophetae juxta breviarium romanum. Textus etiam earundem est ex Bibliis Kaldi desumptus, et ad notas romanas accomodatus. NB. (Előszó.)

lelküimeretes gondoskodása, mely szerint az általa szerkesztett énekek s a régebben használt énekek elterjedését az egyházi hatóság engedélyétől kívánja függővé tenni. Ilyen előleges átvizsgálásra hivatkozik Hlyés István esztergomi kanonok 1693-ban, Nagyszombatban kiadott s Széchenyi Györgynek, a »méltóságos főpapi fejedelemnek« sat. ajánlott »Soltári énekek« című énekkönyvében, midőn kikel »az eretnekséggel bőves idegen Gradualék s funebrealisok« (halottas énekeskönyvek) ellen, melyek sok helyütt a katolikus iskolamesterek kezében is forognak, noha azok használatát a Pázmány Péter alatt tartott zsinat (c. III. n. IX.) szigorúan eltiltja.

A névtelen szerző s másoló ez énekgyűjteményt ki akarta nyomtatni, erre mutatnak az előszóban a nyomdászhoz intézett azon szavai, melyek szerint a rég használatban levő s egyház-hatóságilag megerősített énekek az akkoron közkézen forgó nyomtatott ima- és énekes könyvekben feltalálhatók s onnét egyszerűen minden változás nélkül lenyomandók.

A második részben, mely szintén külön művet képez, foglaltatik a négy evangélista nyomán Krisztus urunk kínszenvedésének története: és pedig Virág vasárnapra, szent Máté evangélista szerint; Nagy keddre, szent Márk, Nagyszerdára szent Lukács és Nagypéntekre szent János apostol és evangélista írása szerint.

Ezeket követik »Jeremiás proféta siralmi, melyekkel a római anyaszentegyház a Nagyhét három utolsó napján: úgy-mint esütörtökön, pénteken és szombaton szokott élni.

E czimhez még következő jegyzet csatoltatik:

»Tudni kell pedig, hogy a hol solennitással akkorbéli solosna végeződik: mint a három napi siralmok az előtt járó napban estve felé szoktak végeződni. Úgy mint Nagyesütörtöki szerdán; Nagypénteki Csütörtökön, Nagyszombat napi Pénteken. Énekeltetnek pedig a nagy oltár előtt.«

Jeremiás proféta megható siralmi után következnek »más siralmok« »Nagy Péntekre való«, melyek elseje ily czimet visel:

Zsidó nemzet ellen panasza az Istennek.

E siralom a híres latin imperiának »Popule meus quid

feei tibi» szabad s elég hangzatos fordítása, melyhez a felséges latin gregorián ének dallama van csatolva.

A második siralom Krisztus urunk kínszenvedésének versekbe foglalt leírása, melyhez igen ügyes s hangzatos dallam van csatolva. Ezután következnek a »Boldog Szűz Máriának siralmai«, melyek azonban csak jelezve vannak, miután azok a XVII. század második felének elején megjelent énekeskönyvekben főtalálhatók.

A gyűjtemény Jeremiás prófétának szép könyörgésével végződik.

A gyűjtemény szerzője vagy másolója mindvégig ismeretlen akar maradni. Névnek nyomára sehol sem akadunk. Hogy Jézus-társasági atya volt, az minden kétséget kizár. A gyűjteménynek szorgalmas egybeállítása, az énekeknek az ünnepi évkörök szerint való beosztása, az egész gyűjteménynek az egyházi főhatóság elé való becsátása mutatják, hogy a szerző tagja azon szerzetnek, melynek tagjai egyéni véleményeiket s irodalmi munkásságukat örömezt becsátják a felsőbbség bírálata alá, s annak ítéletében megnyugosznak.

Ezt fejezi ki a szerző előszavának utolsó soraiban, hol teljes őszinteséggel felemlíti, hogy ő a magyar nyelvben nem tökéletesen jártas; azért felkéri különösen az öregebbeket, a tapasztaltabbakat, hogy ha benne bármi simítani valót találnának, azt megtegyék s így a gyöngye szerzőt az Isten dicsőségének emelésében gyámolítsák.¹⁾

Végre felkéri szerző a vizsgálókat, hogy a gyűjteménybe nem illő énekeket hagyják ki, illetőleg a könyv szélén azt bármimő jeggyel tudomására adják, nehogy kisebb s csekélyebb hibák miatt az egész mű elvettessék.²⁾

Az énekgyűjteményben évszám sehol sem található. Azonban a nyelvezet, a mű beosztása, a helyesírás, az előforduló új

¹⁾ Cum vero hujus operis auctor non sit perfectus Ungarus, siquid in eo deprehendatur, quod poliri debeat, licebit censoribus addere, demere et debilem auctorem, ad Gloriam Dei promovendam adjuvare. (Előszó.)

²⁾ Si quae cantiones inveniantur excludendae, notentur signo aliquo ad marginem: ne propter exiguum defectum totum opus reprobandum. (Előszó.)

énekek, maga a hangjegyzés, teljes biztossággal arra mutatnak, hogy a mű a XVII. századnak utolsó negyedében, tehát 1675—1700. iratott. A régi, már gyakorlatban levő s egyházilag megerősített énekekre való hivatkozás, azoknak az »impressum«-ban, az 1651-től fogva megjelent kath. énekeskönyvekben való megjelölése határozottan azt mutatja, hogy a jelen énekgyűjtemény mindjárt 1672. után, midőn Szelepcsényi György esztergomi érsek s primás meghagyása folytán a hivatalos »Cantus Catholici« megjelent, iratott. A régi énekekre való hivatkozás az 1674-ki »Cantus Catholici« lap-számainak teljesen megfelel.

Ismerte-e szerző a ferenczrendű Kajoni P. Frater János által a esiki klastromban 1676-ban kiadott »Cantionale Catholicum«-ot vagyis »Régi és új Deák és Magyar Ájtatos egyházi énekek« 786 lapra terjedő, eddig legteljesebb kath. énekes könyvet? azt meghatározni nem lehet. Turóc és Csik-Somlyó, az akkori nehéz közlekedési viszonyok miatt, igen távol estek egymástól s egymással csak nehezen érintkezhetek. Ezt látszik mutatni azon körülmény is, hogy az énekgyűjtemény szerzője által jelzett »új énekek« a Kajoni Cantionaléban nem fordulnak elő; noha egyes énekek versei csak is egyes szavakban térnek el egymástól. Ez esetben leginkább felvilágosítással szolgálhatnának a dallamok, melyek azonban a kezeim között levő Kajoni Cantionaléban, fájdalom, hiányzanak.

Maga volt-e az ismeretlen szerző az »új énekek« szerzője; a dallam és szöveg tőle származott-e? erre sem felelhetünk biztosan. Szerző ugyan az előszóban magát »author«-nak nevezi, de itt is kétség támad: vajjon a szerzőség alatt a szöveg vagy a dallam szerzőségét vagy mind a kettőét együtt véve érti-e?

A nyelvezet erőteljes, a versek elég gördülékenyek. Költői lelkesültség vagy emelkedettség nem a legerősebb oldala a gyűjteménynek; szerző minden egyes »új énekben« szorosán a szent írás szavaihoz ragaszkodik, úgy, hogy azt mondhatni, hogy az énekek legnagyobb része versbe szedett szentírási történetek elbeszélése.

Szerző nagyobbjártasságot s ismeretet tanúsít a dallamok és énekek hangjegyzésében. A gregorián énekből átvett s megmagyarosított rhythmust igen ügyesen tudja feltüntetni. A

régibb magyar népdalok visszaadásában pedig — külföldi létére — mert szavai szerint onnét kelle származnia — meglepő ügyességet tanúsít.

A hangjegyzés a XVII. század második felére vall. Szerző a dallamokat öt soros vonalrendszerben, egy szólamban, minden harmonia nélkül, egész és fél-hangjegyekkel jelzi. Negyed-hangjegy csakis kivételes esetekben, nyolczad vagy tizenhatod, pedig sehol sem fordul elő; leggyakrabban használja a sopran kulcsot, ezután leginkább a tenor kulcs fordul elő, kivételes esetekben látható a violin, míg a bass kulcs teljesen hiányzik. Az előjegyzés legtöbb esetben egy *g*, mely *g* mollt (láng *g*) jelez; ritkább a két *g*; kereszt ♯ előjegyzést az egész gyűjteményben nem találtam. Szerző ugyan megadja a dallam elején az ütemnemet, mely legnagyobb részt C az az $\frac{4}{4}$, mely több dallamban $\frac{4}{2}$ gyanánt tekintendő, de a dallamokat sehol sem osztja ütemekbe, szünjelet nem használ, így némely dallamnak megfejtése s ütembe való osztása a legnagyobb nehézséggel jár.

Az énekgyűjtemény tárgyi beosztása.

Szerző az énekgyűjteményt a XVII. századbeli énekes könyvek mintájára, a három főünnepkör szerint osztja be.

Az első szakasz 1—38 lap, a karácsonyi ünnepkörrel veszi kezdetét. Ez a rész mind szöveg, mind pedig dallam tekintetében a leggazdagabb. Az adventi énekek legszebb láncolata nyitja meg a szorosán szertartásos énekek sorát.

E részben mint »új énekek«, melyek másutt eddigelő elő nem fordultak, következők említendők: 1) »Küldeték Arkangyal mennyből Szűz Máriához«; 2) »Küldeték Szűz Máriához az Gábrriel angyal«; 3) Az Úr Isten Ádám atyáknak«; 4) Kyrie Natale: »Atya Isten életnek kútfeje«; 5) Gloria Natale: »Dicsőség mennyben Istennek«; 6) Credo Natale: »Hiszünk mi egy Istenben«; 7) Sanctus: »Szent, szent, szent, mindenható Atya Isten«; 8) Más ének: »Christus születék Bethlehemben, az Augusztus ideiben.« 9) Más ének: »Halljátok keresztyének, mi történt légyen«; 10) Más ének: »Zengelezzünk vig énekkel, dicsérvén Istent nyelvünkkel«; 11) Más

ének: »Mennyei udvarból derék dolog földre izentetik«; 12) Más ének: »Az Augusztus Császár idejében« ennek dallama a régi ősi egyházi ének: »Angyaloknak nagysígos asszonya«, mely Vásárhelyi Andrástól származik 1508. évből; 13) Más ének: »Egy szép gyermek most született, Világnak hozott örömet«. Ez énekeken kívül benn foglaltatnak az 1651. és 1672-ki »Cantus Catholici« renek szép karácsonyi énekei, melyek azonban csak lapszám szerint vannak jelezve.

A második szakasz 39—46 lap, a husvétünnepkört tartalmazza s kezdődik Krisztus urunk kinszenvedéséről szóló énekekkel. E szakaszban következő új énekek szerepelnek: 1) Kyrie quadragesimale »Oh felséges teremtő Isten«; 2) Credo quadragesimale: »Hiszünk mi egy Istenben«; 3) Kyrie paschale: »Atya Isten! mennyen földön«; 4) Gloria paschale: »Dicsőség Istennek mennyben«; 5) Credo paschale: »Hiszünk mi egy Atya Istenben.« E szakaszban a többi bőjti s húsvéti énekek a »Cantus catholici« 1672. és 74-ki kiadás lapszámai szerint csak jelezve vannak. A harmadik szakasz 47—51 lap, a pünkösti ünnepkörnek van szentelve s az Úr mennybemenetele napjára szerzett »Kyrie«-vel kezdődik: 1) Oh Felséges Atya Isten; ide tartoznak még 2) »Christus mennybe felméne; 3) »Kyrie de Spiritu Sancto«; »Oh Szent Lélek teremtő nagy Isten«; 4) Ének a szent-háromságáról: »Mennybeli Atya teremtő szent Isten!«

E részt követik az oltári szentségről szóló énekek, melyek közül a régiek s az újabb használatban levők szintén a fennebbi mód szerint csak jeleztetnek; mint szép új ének említésre méltó: 1) »Örvendezz keresztyén lélek, oltári szentségnek.« 2) az »O salutaris hostia« himnusnak következő »új fordítása«: »Oh Üdvösséges áldozat, mely nyitja mennynek kapuját, Ellenség minket szorongat, Adgy erőt és diadalmat. Üdvözlégy Testben jött Ige, ki szent Oltárra vagy téve, Bűnösök nagy reménysége, Betegek gyógyító ire (?) Üdvözlégy Krisztusnak Teste, Mely keresztre lél függesztve, Keserves halálad által, Engedd élnünk szent voltoddal, Üdvözlégy Christusnak vére, Mely keresztfán lél kiöntve, Ára vagy te Híveidnek, Reménysége lelkeinknek.

Dicsőség szent Háromságnak, Három személyben, egy Úrnak, kitől az örök életet várjuk mennyben s dicsőségét. Amen.

Az Isten dicsőült szenteinek sorát a boldogságos szüzet dicsőítő énekek nyitják meg. E részben mint »új énekek« következők szerepelnek: 1) Processióra való ének: »Üdvözlégy szép szűz Mária, Mennysországnak királynéja«. 2) Kyrie de Beata Virgine: »Atya Isten szüzességnek ura«; Ezt követik a XVII. században ismert Mária énekek, az apostolok, szüzek, vértanúk s hitvallókról szóló énekek, melyek ismét az 1672. és 1674-ki »Cantus Catholici« kiadás lapszáma szerint vannak jelezve:

A negyedik részt 61—73 lap, képezik a közönséges napokra való énekek. Ezek között mint »új ének«-ek állanak: 1) Kyrie: »Mindenható Atya Isten, ki uralkodol mennyekben«; Kyrie 2-um »Mennybéli Atya Úr Isten«; Kyrie 3-um »Mennybéli szent Urunk.« 4-tum Glória: »Dicsőség mennyben Istennek« 5) Credo: »Hiszünk egy Atya Istenben«; Credo 2-um »Hiszünk mi egy Istenben.« Credo 3-um »Hiszünk mi egy Atya Istenben.« Credo 4-tum »Hiszünk egy Istenben.« Ezután következnek a zsoltárok, az estveli, reggeli énekek; VIII. Orbán pápai hatalmas éneke: »Ante oculos tuos.« Végre Dávid zsoltáiraiból azok, melyek ugyanesak az 1674-ki »Cantus catholici«-ban vannak lenyomva.

Az ötödik rész 73—80 lap a holtak emlékének van szentelve. A halottas énekek között mint »újak« szerepelnek: Intés a drága léleknek gondviselésére: 1) »Kely fel drága lélek, kely fel«; 2) »Figyelmezz keresztény lélek, mire intnek szentek«; a gyermekek temetésénél 3) »Úr Isten irgalmazz nekem, hozzád kiált bűnös lelkem« (hangjegy nélkül.) 4) »Jer elmélkedjünk keresztény népek« (hangjegy nélkül.) 5) »Szükség végső dolgainkról sokszor elmélkednünk« (hangjegy nélkül.)

A gyűjtemény második felét (1—122 lap) a passiók, lamentációk, Mária siralmak, az improperiák képezik: a gyűjteményt Jeremiás profétának szép könyörgése zárja be, mely a nagypénteki gyászszolosmák alkalmával énekeltek.

A mű második fele öt soros vonal-rendszerben, úgynevezett »gregorián« hangjegyekkel van írva. A dallam igen csekély eltéréssel a római graduale hangjegyeivel teljesen

megegyezik. Tudtommal ez az első hangjegyzett magyar passió, mely azóta minden magyar egyházban a nagyhét négy napján egész ünnepiességgel adatik elő.

Az énekgyűjtemény tárgyi beosztása a legvilágosabban mutatja, hogy a szerző s másoló a művet közvetlenül a »Cantus Catholici« 1672. és 1674-ki kiadása után írta s az előbbi kiadásokat részint új, részint régiebb, már használatban volt, de még egyházhatóságilag meg nem erősített magyar egyházi énekekkel kívánta bővíteni.

Az egyházi népénekek jellege.

Midőn e nevezetes énekgyűjteményben előforduló új népénekek jellegéről akarok röviden szólni, előre becsátom azt, hogy a népénekek jellege alatt a dallamszerkezet kül s belalakját, magát a dallammenetet, annak a római gregorián énekhez vagy más nemzeti egyházi énekhez való viszonyát s végre az énekeknek előadási módját értem.

Az »új énekek« dallamszerkezete, a dallambeosztás, az elő- s utótétel egybehangzása, szóval a dallam ritmizálása a XVII. században divó latin s egyéb nemzeti dalok szerkezetére vall. Ha néha a dallamszerkezetben az elő- és utótétel, vagy a rhythmus nem egészen helyes, ennek oka nem a dallamszerkezet fejletlenségében, hanem a verselés vagy jobban mondva a verslábak egyenlőtenségében keresendő. A kifogás nélküli versnek kifogás nélküli dallam-szerkezete van.

A XVII. századbeli egyházi költőknek jó s rossz tulajdonságai az énekgyűjtemény »Új énekeiben« teljesen feltalálhatók. A szentírás szövegéhez való szoros ragaszkodás, az adventi, karácsonyi, húsvéti (nagyböjti) s pünkösdi énekeknek minden egyéni fellengzéstől ment tárgyilagos előadása a költészet szárnyát ugyan elvágja s így a költői lendületnek kevés helyet ad; annál magasabban szárnyal azonban e képzelem a boldogságos szűz, a dicsőült szentek tiszteletére s az oltári szentség imádására szerzett énekekben. A halottas énekekben a világ mulandósága, a földi örömekről való lemondás s az örök élet utáni sóvárgás a főszíne, mely néhol igen sikerült költői alakban tárul elénk, melyet a megfelelő komoly s búsongó dallam a szomorú hangulat daczára vonzóvá tesz.

Az énekgyűjtemény »új énekei« származás, illetőleg nemzetiségi szempontból tekintve, három csoportra oszthatók: u. m. ősi gregorián, idegen nemzeti s magyar nemzeti nép énekekre. Az első csoporthoz tartozik az »új énekek« túlnyomó része, mely az ősi római énekekre, gregorián énekből alkalmazta dallamát. A gyűjtemény szerzője finom érzékkel bírt, midőn a IX. században legnagyobb hírnök örvendett szent-galleni zárda egyik leghíresebb tagja: Tutilo által, a régi egyházi dallamokból szerkesztett, úgynevezett »interpolatió«-kat¹⁾ magyarra fordítá, s azoknak el nem évülő szép dallamait először is mint a mise magyar énekrészeit, különösen a »Kyrie«-t a magyar hívek számára főtartotta. A »Gloria«, »Credo«, »Sanctus« s »Agnus Dei« szintén a római gradualeból vétettek, de e dallamokban nem mindenütt nyilatkozik azon fenség, mely a »Kyrie« magasztos »jubilatió«-iban annyira megragad; ennek oka különben a hosszú szövegben rejlik, mely mint már fentebb említém, a szentírás szövegéhez való szoros ragaszkodás miatt nem emelkedik költői lendületre.

Szerző a gregorián-éneknek a magyar énekes könyvekbe való felvételével kettős célt ért el: a) megalapította a magyar mise-éneket; b) megismertette a magyar hívekkel ősi alakjában a szép gregorián-éneknek azon részeit, melyekből a németországi protestánsok s utánok a többi nemzetbeliek, a többi között a magyar protestánsok is nagyhirű »choral« dallamait kölcsönözték.²⁾

Az ősi gregorián-ének egyik szép »jubilatióját« találjuk megőrizve a gyűjtemény I. lapján az »adventi énekek« első részében, a »Kyrie«-ben. A szabad lendületű gregorián ének, a nélkül, hogy eredeti szépségéből valamit veszítene, a magyar vers nyomán igen helyesen ütenyekbe osztva, ekkép hangzik:

¹⁾ Raymund Schlecht: Geschichte der Kirchenmusik, Regensburg, 1871. 45. lap.

²⁾ Ezt mutatja a legrégebb prot. énekes könyvek egész szerkezete p. o. Huszár Gáznak: »A keresztényi Gyülekezetben való Isteni dicséretes és Imádságos« Comjati 1574. hol az egész kath. istentiszteletnek, misének gregorián dallamai vannak lenyomatva.

Adventi énekek.

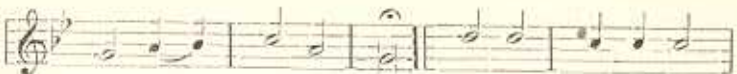
Kyrie. (1. lap).



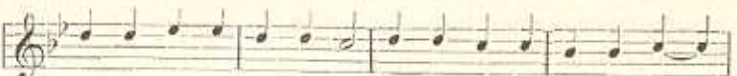
O fel-sé-ges, min-den-ha-tó A-tya! Meny-nek föld-nek
Te nagy al-ko-tó-ja min-de-nek-nek, ki-vált-kép-pen
Ir-gal-mad-ból a bűn-ben nem ha-gyád, Meg-vál-tót el-



ki-rá-lya és vég-he-tet-len u-ra s gond-vi-
em-ber-nek, ki meg-hó-dolt a bűn-nek, nem en-
bo-csá-tád fi-a-dot ne-künk a-dád, úgy ked-



se-lő Pász-to-ra. É-des Jé-zu-sunk,
ged-vén ked-ved-nek. Szűz-nek mé-hé-ben
ve-det mu-tat-tad. Nagy ha-tal-ma-sul



te nagy mi Mes-si-á-sunk, ki e vi-lág-ra jö-vél ér-
em-ber-ré lé-l e föld-ön, öl-töz-vén ter-mé-sze-tünk-
fér-fi-u-i mag nél-kül szent lé-lek-nek éh-lé-sé-



tünk! Vi-gasz-ta-ló szent lé-lek Is-ten, ki szár-ma-zol
ben! Eh-lé-sed-ből a Krisz-tus tes-te fo-gan-ta-tott
ből! Éz a mi Iel-künk-nek vált-sá-ga, Hogy Krisz-tus ál-



sz Is-ten-ség-ben a két sze-mély-től egy-kép-
szűz-nek mé-hé-be: meg-tar-tat-ván szű-zes-sé-
tal e vi-lág-ra szál-lott a-tya-i ir-gal-



pen! A-zért há-la le-gyen a fel-sé-ges Is-ten-nek,
go!
ma!



há-rom sze-mély-ben egy-nek, Hogy ir-gal-ma-sú-gá-ból



meg-vál-tott az ha-lál-tól.

Szerző a mise többi részeit folytatni akarta, azonban a censor a »Gloriá«-ra papírt ragasztva s erre a következőket írta: Gloria in festis adventus Domini canitur ad Notam: Üdvö-zítőnknek Szent Anna. Vide textum inter communes. E nemű megjegyzéseket több helyütt olvasunk.

Hasonló szép gregorián-énekekkel találkozunk a 25—27 oldalon levő karácsonyi ének első részében a »Kyrie Natale«-ban, melynek eredeti latin szövege ekkép hangzik: Kyrie fons bonitatis, Pater ingenite; a quo bona cuncta procedunt, eleyson. Ennek fénséges dallama eredetileg csupán ezen két szóra énekeltetett »Kyrie eleison«; mely szép dallam alá minthogy a neumák hangjelzése tökéletlen volt s a száj-hagyomány után évek hosszú során át a feledés vagy ferdítés veszélyének volt kitéve, Tutilo szt. galleni szerzetes a X. században a fennebbi latin szöveget tette, melyet a gyűjtemény szerzője ilykép fordított magyarra:

Karácsonyi énekek.

Kyrie Natale. (25. lap).



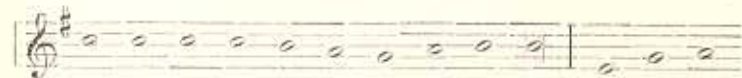
A-tya Is-ten, É-lel-nek kút-fe-je s min-den-nek kez-dő-je
A-tya Is-ten, ki Te szent Fi-a-sat, mely tő-lel szár-ma-zott
A-tya Is-ten, ki E-get és föl-det ma-gad-tól te-rem-től



Is-ten-ség-nek és a Te-rem-tés-nek.
Kül-déd hoz-zánk, hogy vált-son vi-lá-got.
Száll-jon re-ánk a te szent ke-gyel-med.



Ir-gal-mazz mi né-künk U-ram Jé-zus
U-ram Jé-zus
U-ram Jé-zus



Krisz-tus, A-tyád-nak egy szü-lött Fi-a; ki a szent
Krisz-tus, Szüz Má-ri-á-nak szent Fi-a, kit szent Pró-
Krisz-tus, Menny és föld vi-lá-gos-sá-ga, Te mi é-



Szüz-től esü-dá-la-to-san jö-vél ez vi-lág-ra,
fé-ták és szent ki-rá-lyok ki-ván-tak ó-lajt-va,
ret-tünk nagy u-ra-ság-ból, jö-vél nagy kí-nok-ra



A mint Pró-fé-ták-tól volt meg-ir-va.
Hogy vált-sá-gul jö-néd ez vi-lág-ra.
Szent tes-ted-ben s ke-ser ves ha-lál-ra.



Ir-gal-mazz mi né-künk. Vi-gasz-ta-ló,
Vi-gasz-ta-ló,
Vi-gasz-ta-ló,



o szent Lé-lek Is-ten, ki A-tyá-tól és a Fi-u-tól
Is-te-ni szent Lé-lek, te tő-lel men-nye-i Szent-sé-gek
ke-gyel-mes szent U-runk, ben-ne-d van min-den bí-zo-dal-munk,



szár-ma-zol egy kép-pen. Vé-lek ma-rad-ván egy Is-ten-ség-ben,
a-zok-ra ter-jed-nek. Kik bü-nök-ért szív-ből ke-se-reg-nek,
kik e föl-dön é-lünk. Hogy ál-ta-lad lesz bűn-bo-esá-na-tunk,



Ir-gal-mazz mi né-künk.

A többi miserészek közül e helyen csak a »Sanctus«-t közlöm, melynek szép lendületes dallama van.

Sanctus Natale. (30. lap).



Szent, szent, szent min-den-ha-tó A-tya Is-ten,



nagy az ő di-eső-sé-ge men-nyen föl-dön.

Szent a Fiu üdvözítő Jézusunk,
Ki által az haláltól megváltattunk,
Szent a Szentlélek vigasztaló Isten,
Ki Christust plántálja az mi lelkeinkben,
O mely nagy Úr Isten a te szent neved,
A kivel betöltöd eget és földet.
Áldgy meg minket a te alkotmányodat
S legeltesd mint jó Pásztor juhaidat.

Ugyanezen dallamra énekeltetik az »Agnus Dei« követ-kező szövege:

Isten Báránya, ki a bűnt elvészted,
Könyörgünk neked, nyujtsd kegyelmességed.
Isten Báránya, bűnünk megrontója,
Irgalmazz nekünk, kegyelemnek Ura.
Isten Báránya, ki a bűnt elvészted,
Könyörgünk neked, adj szent békességet.

A dallamszerkezet azt mutatja, hogy ez éneket váltakozva énekelte az énekes — kántor vagy pap — s a nép; a kántor

ugyanis az első részt énekelte, mely után a nép együttesen hangoztatta feleletképen az utolsó részt: »Irgalmazz minékünk.«

A gregorián egyik legismertebb alakját látjuk a pünkösdi énekek első részében, a »Kyrie«-ben, (49. lap) melynek dallama a másodrangú ünnepekre szóló »Ite missa est.« A dallam a második és harmadik versben némi változáson megy át, mindazonáltal a fődallam mindenütt áteseng.

Pünkösdi énekek.

Kyrie de Spiritu Sancto. (49. lap).



O szent Lé-lek, Te-rem-tő nagy Is-ten: e-gyen-lő Is-ten-ség-ben
Te vagy ki-mond-ha-tat-lan nagy jó-ság, és-csu-da há-tal-mas-ság,
Te a vi-lág kez-de-té-től fog-va va-lál em-be-rek Aty-ja.



A-tyá-val és fi-u-val, kü-lönb a szár-ma-zás-sal.
A ki-nek e-re-i-től függ vi-lág min-de-nes-tül.
E-set(t) u-tán biz-ta-tál, ta-nit-ván vi-gasz-ta-lál.



Te vagy meg-szen-te-lő-je a szent szűz-nek, hogy ő mé-hé-be
A mi ter-mé-sze-tün-ket Is-ten-ség-gel egy-beszerez-tet-ted
Ezt meg-től-téd-szent-ség-gel, i-gaz-ság-gal és böl-cses-ség-gel



szál-la-na A-tya Is-ten-nek fi-a,
mely ál-tal vesz-szük az üd-vös-sé-get.
hasz-nunk-ra s ár-tat-lan sze-léd-ség-gel.



O drá-ga kin-csek-nek tár-há-za, szent-ség-gel rak-va.
Ki a vi-lá-gos-ság A-tyá-tól jö-vel vi-lág-ra.
Legy a-zért mi vé-lünk is je-len, e szent ia-no-pen.



Ta - nít és ve-zess min-ket bol-DOG-ság - ra.
Hogy gon-dod len-ne A - nya szent egy-ház - ra.
Sőt mint ő - rü-kön és ő - rök - ké. A - men.

A »Gloria«, »Credo«, »Sanctus« a közönséges ünnepekre szóló énekekből veendő. Ezután szerző a szentlélekről szóló énekeket jelzi, melyek a »Cantus Catholici« 1674-ki kiadásában találhatók.

A bűnbánat s lelki fájdalom hangjai csendülnek meg a nagybőjtre való énekek között a »Kyrie«-ben. A lágy hangnemben tartott dallam némileg hasonlít a magyar búsongó dalokhoz. A dallam-szerkezet s felosztás itt is azt mutatja, hogy ez ének felváltva a kántor vagy pap és a nép által énekeltetett. A kántor az első részt énekelte u. m. »O felséges teremő Isten, mindenható Atya, ki fiadat mi érettünk küldéd a világra« mire a nép ekkép felel: »Légy irgalmas minékünk.«

Nagybőjtre való énekek.

(39. lap).



O fel - sé - ges te - rem - tő Is - ten, min - den - ha - tó A - tya
Ki fi - a - dat mi ő - le - lün - kért kül - déd ez vi - lág - ra
Nagy kí - nok - ra ve - tet - ted ő - tet, bű - nünk vált - sa - gá - ra



Légy ir - gal - mas mi - né - künk.



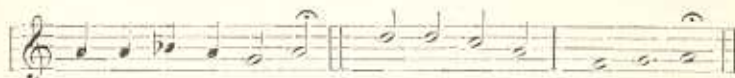
Krisz - tus, kí a mi bűn - te - té - sün - ket vál - lad - ra fel - vet - ted
Krisz - tus, a te nagy kí - sebb - sé - god ért, s ér - tünk esa - pá - sod - ért.
Krisz - tus, a te nagy gya - lá - za - tod ért, s szőr - nyü lu - lá - lod - ért.



Légy ir - gal - mas mi - né - künk.



O szent Lé - lek Is - ten; Te ál - ta - lad szűz - nek mé - hé - ben
Te o em - ber - sé - ges; ma - lasz - tid - dal bű - ven be - től - téd
Krisz - tus ér - de - mé - ben, en - gedj ré - sze - sül - nünk él - tünk - ben



Krisz - tus szól - lott testi - ben. Légy ir - gal - mas mi - né - künk.
em - be - ri vált - ság - ért.
Hogy él - lyünk mennyég - ben.

Lendületes szép dallama van a »Gloria Natales«-nak (29. lap).



Dí - eső - ség meny - ben Is - ten - nek, A - tya, Fi - u, Szent lé - lek - nek



És e föl - dön bé - kes - sé - gok Le - gyen a jó em - be - rek - nek



Ky - ri e - lei - son.

Dicsérjük mi szent nevedet, Áldjuk szent bölcsességedet
Imádjuk Istenségedet, Magasztaljuk felségedet.

Oh Istennek szent Bíránya, Szűz Máriának szent Fia
Menszországnak nagy királya, E földnek hatalmas Ura.

Ki világ bűnét elveszed, Szálljon reánk kegyelmed,
Könyörgésünket kedveljed, Nyavalyánkat megenyhítsed.

Mert csak Téged illet szentség, Téged te hatalmas felség,
Mennynek földnek urasága, Téged illet és hatalmas,

Ki ülsz Atyádnak szent jobbán, Istenségben uralkodván,
Szent lélekkel egyetemben, örökkön, örökké Amen.

A következő énekben magyaros dallam s rendes rhythmus-sal találkozunk; a gyarló verszetet a szép dallamnak hátrányára szolgál. A dallam Alt kulesből violin kulesba áthelyezve, ekkép hangzik.

Credo paschale. (14. lap).

— Uj ének. —



Hi - szünk mi egy A - tya Is - ten - ben,



Meny-nek, föld-nek te - rem - tö - je - ben,



és ő ha - tal - mas Fel - sé - gő - ben.

Hiszünk és az Jézus Christusban
A mi egyetlenegy Urunkban
Atya Istennek egy Fiában,

Ottan ül Attyának szent jobbján
Dicsőségben felmagasztaltatván
S örökké véle uralkodván.

Ki fogantaték szent Lélektől
Születék szép szűz Máriától
Megfeszítették Pilátustól.

Ottan lesz megént eljövendő,
Mínyájunkat megítélendő
És érdem szerént ízetendő.

Bétakartatott tiszta gyolecsha,
Ehemettették siránkozva
Kőből faragott uj koporsóba.

Hiszünk és szent Lélek Istenben
Anyaszentegyház vezérlőben
Mi vigasztaló Teremtőnkben.

Ottan föltámadt harmad napra
Két felkölte isteni hatalma
Azután méne Menyországba.

Hiszszük az Anyaszentegyházát
Hívekben világszerént voltát
De szent Lélektől egybe kapcsolását.

Hiszszük és szentek egyességét
Testünknek porból felkelését
Várjuk és megdicsőítését. Amen.

Ez énekek voltak tehát alapja a mise-énekeknek. E kezdeményezésnek folytatását találjuk Náray György esztergomi kanonok »Lyra coelestis«-ében, hol a szerző az előszóban a mise-énekek alapítását s használatát különösen hangsúlyozta s azokat a kántoroknak hathatósan ajánlja.¹⁾ A múlt században ily mise-énekek készítése általánosan elterjedt volt. Haydn Mihály és József testvér-zeneszerzők vallásos lelkületöknek két legszebb nyilatkozványát örökítették meg a nálunk is általánosan ismert: »Oh Isten szent felségedet« és »Im arczunkra borulunk« című áhitatra gerjesztő szép mise-énekekben.

A második csoportba oszthatók azon népénekek, melyek a szomszéd népektől, különösen a németektől származtak át hozzánk, itt meghonosodtak, sőt némi tekintetben magyaros rhythmust s dallamszerkezetet nyertek.

Ez énekek legnagyobb része a karácsonyi ünnepkörben fordul elő. A Krisztus születése fölötti gyermeki öröm, az egyszerű pásztorok dalai, majd az általános lelkesedés tükröződnek vissza e dallamokban.

Ily egyszerű pásztor-dalt ismerünk fel a következő énekben:²⁾

Karácsonyi ének. (31. lap).

— Uj ének. —

Pásztor dal.

Hall - já - tok ke - resz - té - nyek:

1) Lyra coelestis Tyrnaviae 1895. Ceterum eo fine actum est a me, quod diebus celebrioribus et Dominicis ad Missam canenda Hungarico et vernaculo sermone composuerim, uti sunt: Kyrie, Gloria, quaedam prose, Credo, Sanctus, et Agnus Dei. Praefatio ad Cantorem, seu Lectorem. E mise-énekek ott találhatók a karácsonyi, húsvéti s pünkösti énekek között.

2) A dallamokat a felolvasó összhangosította.

1. Mi tör-tént lé-gyen ró-gi í -
2. Uj hírt hir - de - tek fi - gyel - mez -

dö - ben Beth - le - hem - ben.
ze - tek vig - ke - d - vel.

2. Született Isten fia
Szűz Máriától
Egy istállóban
E világra,
Nagy szegénységben
Emberi nemnek
Váltságára.

3. Az ő szép palotája
Az bármok akla,
Szalma és széna
Az párnája,
Jászol az ágya,
Ökör és szamar
Az szolgálja.

4. Pótlakban kötöztetik
A ki az égnek
Fényességében
Csillagzik.
Sötét felhőkben
Menydörgések közt
Villámlik.

5. O mennyei szép kiseded,
Mi oka ennek
Hogy így magadat
Elvetéd.
Nagy hatalmadat
S Uraságodat
El-rejtéd.

6. Kisleddé lettél őrünk
Nagy szegénységben
Világ láttára
Közöttünk.
Mennyei jókat
Usakhogy közelhess
Mi velünk.

7. Erős téli időben
Jövöl mi hozzánk
Kis tagjaidban
Szűk helyen.
A hol a bármok
Táplálnak vala
Melegen.

8. Senki nem találtatott
Kinek érdeme
Felyül-haladná
Az átkot.
Kiben az Ádám
Maradékával
Hanyatlott.

9. Te valál bűnünk zsoldja
Kiben megnyílott
Atya Istennek
Haragja.
Ha te nem volnál
Örök tüzzel
Rettent vala.

10. Azért Üdvözítőknék
Hálákat adjunk,
Hogy született
Ez világra.
Ezt eszelekedte
A mi lelkünknek
Javára. Amen.

Itt találkozunk az úgynevezett váltakozó vegyes énekekkel, azaz kettős nyelvezetű énekkel. Már a XIV. században Németországban általánosan elterjedt ének volt az »In dulci jubilo«, »Num singet und seit froh«¹⁾ latin és német szövegű karácsonyi ének, mely a »Cantus Catholici« 1674-ki kiadásában a 30. lapon ekkép fordul elő: »In dulci jubilo, zengjen vig énekszó, mi Megváltónk nyugszik in praesepio, és fénylik mint fényes nap Matris in gremio. Alpha est et O; Alpha est et O.«

Ehhez hasonló található a gyűjtemény 37. lapján a karácsonyi énekek között és ekkép hangzik:»

Karácsonyi ének.

(37. lap).

Religioso. Psal - li - te, u - ni - ge - ni - to, Chri - sto De - i
nyomatékkal. Zeng - je - tek, e - gyet - len - egy - nek, A - tyá Is - ten

¹⁾ Raymund Schlecht: Geschichte der Kirchenmusik. 52. lap.

fi - li - o. Pa - tris - te, re - dem - pto - ri Do - mi - no
Fi - á - nak Zeng - je - tek, mi meg - vál - tó u - runk - nak,

pu - o - ra - lo - ja cen - ti lu prae - se - pi - o.
ki já - szol - ban kis szó - nán si - rán - ko - zó - nak

*szendén.**fokozatosan erősebben.*

R. A - luy o szép gyer - mek, Ó - rül an - gya -
A - luy o kis lé - lek

li se - reg raj - tad, és em - be - rek.
p

Az egész dallam, különösen a nép által énekelt víg vers
»Aluy ó szép gyermek, aluy o kis lélek« igen magyaros
hangzású.

Az öröm és lelkesedésnek egyik igen szép s magyaros
dallamú énekét birjuk szintén a karácsonyi énekek között a 37.
lapon. A dallamra illő latin s magyar szöveg azt mutatja, hogy
azon ének nagy kedveltségnek örvendett.

Karácsonyi ének.

(37. lap).

Lelkesedve.

Om - nis mun - dus ja - cun - de - tur, pa - to sal - va -
Ca - sta ma - ter quem con - ce - dit Ga - bri - e - lis
Mind ez vi - lág ör - ven - dez - zen Krisz - tus szü - le -
Kit Száz mé - hé - ben fo - ga - da An - gyal üd - vöz -

to - re So - no - ris vo - ci - bus.
o - re Sin - ce - ris men - ti - bus.
té - sén. Vig - szá - mu é - nok - kel.
le - tén. Tisz - ta szép el - mé - vel.

R. Gan - de - a - mus et lae - te - mur ho - di - e, ho - di - e.
Ör - ven - dez - zünk és vi - gad - juuk ez na - pon, ez na - pon.

ho - di - e, Chris-tus na - tus e Ma - ri - a vir - gi - ne;
ez na - pon, Mert meg - je - lent a Chrisz-tus ez vi - lá - gon

vir - gi - ne, vir - gi - ne, vir, vir, vir, vir, vir, vir, vir,
vi - lá - gon, vi - lá - gon, Egy szűz ál - tal szűz, szűz ál - tal

vir - gi - ne, Gau - de - be, gau - de - to gau - de - a - mus
vi - lá - gon. Tap - sol - junk, vi - gad - junk, vi - gan, vi - gan,

et lac - te - mur i - ta - que, i - ta - que, i - ta - que.
vi - gan, vi - gan, vi - gad - junk, tap - sol - junk, vi - gad - junk,

poco ritonuto,

I - ta, i - ta, i - ta, i - ta, i - ta, i - ta, i - ta - que.

vi - gan, vi - gan, vi - gan, vi - gan, vi - gan, vi - gan, vi - gad - gyunk.

Méltóságos dallamáért említést érdemel az oltári szentségről szóló váltakozó ének, mely szöveg s dallam beosztása után igen hasonlít a Náray által bemutatott »katechesis« énekekhez ¹⁾

A kántor felhívó szavára: »Örvendezz keresztyén lélek Oltári szentségnek«, az egész község ekkép felel: »Hisszük meg szentelés után Isten hatalmával, Bor és kenyér, hogy változik egy szempillantásban, a Christus jelen van.«

A szent oltári szentségről. (53. lap).

— Új ének. —

Andante religioso,

Ör - ven - dezz ke - resz - tény lé - lek ol - tá - ri
Mert ot - tau tes - te és vé - re van Űd - vő -

¹⁾ Bogisich Mihály: Magyar egyházi népénekek a XVIII. századból. Bpest. 1881. I. 72. lap.

kissé gyorsabban a lelkesedéssel.

Szent - ség - nek, R. Hisz - szük meg - szen -
ző - tek - nek.

te - les u - tán Is - ten ha - tal - má - val.

Bor és ke - nyér hogy vál - to - zik segy szem - pil - lan -

tempo I.

tás - bau a Chrisz - tus je - len van.

- 2) Nincs ízi(e), sem illetere e csuda dolognak.
Emberi szív sem foghatja voltát változásnak
R. Mert noha szemmel nem látjuk, de hittel ismerjük
A kenyér és bor szín alatt, hogy jelen léte van
A Jézus Christusnak.
- 3) Arra is Hit tanít minket, hogy az egy szín alatt,
Annál vétezik Hivektől, mint a két szín alatt
R. Mert a Christus élő levén, nem részeltethetik
Teste s vére együtt levén, egyik a másik nélkül
Első nem tétetik.
- 4) Christus maga tanít arra szent Jánosnál,
A hol hatodik részében így szól s írva így áll:
R. Én vagyok az élő kenyér, ki mennyből szállottam
Az emberek életéért: a ki él e kenyérről
Örök élete van.
- 5) Feltámadása után kenyér színe alatt
Adta magát Emmausban két tanítványának
R. Úgy az első keresztények az imádság között
Csak egy szín alatt éltenek, a mint az Apostolok
Nekték szegtenek.
- 6) Ó üdvözítő Jézusom, oltári szentségben.
Úgy hiszek az egy szín alatt, mint a két szín alatt.
R. Hogy jelen vagy, s nem változol, se nem részeltetel
Engedd méltán élnem veled, hogy szent érdemiűben
Én is részesüljek. Amen.

Magyaros dallamáért megemlítem az »Úr mennybeme-
nete napjára« irt éneket. (48 lap.)

Úr mennybemenetele napjára. (48. lap).

— Új ének. —

Chrisz - tus menny - be fel - mé - ne szent di - eső - sé - gé - be
Sok nyo - mo - rú - ság u - tán, a kit, le - vén ez vi -
lág - ban szen - ve - dett mint bá - rány é - ret - tünk í - rad - ván.

- 2) Szomorkodtak Apostolok, midőn ű szent Urok
Nagy kínokban meghalt, Viszont midőn feltámadot(t)
Kimondhatatlan öröm, vigasztalá őket.
- 3) Megéut (hogy) menybe felméne, bánatba(n) esének
De szent Léket elvévén menyből, igen örvendeztek,
És sebes tűz módon, próbétálni kezdtek. sat.

E csoporthoz tartozik még a gyűjtemény 2. lapján levő adventi ének. E két éneket csak egy szólamban mutatom be; a dallamszerkezet s így a magyar vers s dalmetszvény mindkettőben hibás; szerző a magyar vers s dal sajátosságait nem tudta összeegyeztetni.

Más ének.

— Új ének. —



Kül - de - ték Ark - an - gyal menny -ből szűz Má - ri - á -



hoz Ná - zá - reth ne - vű vá - ros - ban gyön - gu



Le -ány - zó - hez, Az A - tya Is - ten - től nagy ke - gye - sen,



nagy ke - gye - sen, Hogy őt üd - vő - ző - lye



és szól - lyon ek - kép - pen.

- 2) Üdvözlégly teljes malaszttná, Úr van te veled,
Ime fogadsz fiat, a ki lesz mennyei nemzet.
Ember és Isten lesz ő állatja — —
Mert szent Lélektől leszen fogantatása.

- 3) Szűz halván e szókot, igen megháborodék
És magában rólok igen mélyen gondolkodék.
Mondván, hogy lehetek olyan Anya —
A kitől távol van férfi társasága.
- 4) Ne félj és ne háborodjál o Mária
Mert kedvébe vagy Istennek, mint kedves leánya.
Nimesen nála semmi lehetetlen —
Azért fogadd ez ígét a te szívedben.

A harmadik csoportba tartoznak azon énekek, melyekben a magyar rhythmus, a busongó, lendületes magyar dal határozottan előtérbe lép, melyekről elmondhatjuk, hogy magyar szív s elme szüleménye. Ez énekek egy némelyikében a verslábak kifogásolhatók, melyek a dallam teljes szerkezetét hátráltatják. Ily hiányos szerkezetű ének az 5. lapon levő Adventi (más) ének, mely azonban a verslábak egyenlőtlensége daczára elég szép magyar énekre mutat.

Adventi ének. (5. lap)

— Új ének. —

Religioso.



p Az Úr Is - ten Á - dám a - tyánk - nak



kez - de - tén e vi - lág - nak,

meg - i - gér - te jö - ve - te - lét a Mes - si - ás - nak.

Mikor álnok kígyónak monda' Ékes paradicsomba:
Hogy megtöri kevély fejét egy Asszony magva.

Ezt hirdetik sok szent Próféták, s írásokban így hagyták:
Hogy e világra kell jönni a Messiásnak.

Balaám proféta profétálá, hogy egy csillag támadna,
A Jákobnak nemzetéből világ javára.

Ez volt a hatalmas Proféta, kit régen ígért vala:
Hogy a zsidó nemzetségből őtet támasztja.

Dávid királyt is ő biztata, midőn ekképen szóla:
Hogy az ő székén fog ülni királyi magva.

Isajás is így jövendöle, hogy az Jessze gyökere
Vesszőt terem, új Virágnak növelésére.

A Vesszőnek drága virága, Jézus Christust példázta:
A ki Szűz Mária által jött ez világra.

De még szükség megemlékeznünk, és szívünkben tartanunk:
Hogy még eljő, és ő tőle megtéltetünk.

Akkor lesz próbára embernek, és az ő életének.
Ott lesz zsoldja jó és gonosz cselekedetnek.

Ott az hivek a jobb kéz felé, gonoszok bal kéz felé
Állattatnak s ítéltetnek, kik kik egy felé.

Kérjük azért mindnyájunk Urát, ez világnak biráját
Hogy állasson jobb kéz felé, adván Országát. Amen.

Hasonló hiányokban szenved a 74. lapon levő »Intés a drága léleknek gondviselésére« című halottas ének, melynek különben utolsó része igen helyes magyar rhytmust tüntet elő.

Intés a drága léleknek gondviselésére.

— Új ének. —

Fájdalmasan.

Kely fel, drá - ga lé - lek, kely fel. Sok bű - ne -

id -ből ser -keny fel, ég -ve szi - ve -det e - meld fel.

Ideje már felserkenni
Ideje Istenhez térni
Bűnnek álmát fölbehagyni.

Jusson eszedbe az átok
Meggzegett parancsolatok
Kivel Istent haragítod.

Ádám miholt bűnben esett
Ottan halál reá terjedt
Maradékán is erőt vett.

Megfosztatott minden jótól
Isten azino látásától
Paradicsom szépségétől.

Nem volt senki, ki megszámná
A nagy bűnből el -ki hozná
S Isten kedvébe juttatná.

Hanem megszánt maga Isten
Menyből szállott szűz Mólében
S született természetben.

Sokat fáradott éretted
És szenvedett sok inséget
Csakhogy nyerhessen tégedet.

Oh lélek nincs náladnál szebb
E világon semmi ékesb
Felfülmul minden kincseket.

Minden aránynál és ezüstnél
Drágább vagy s drága köveknél
És minden világi kincsnél.

Drága vér téged megváltott
S halálból megszabadított
Pokol torkából kirántott.

Gondolkodjál Megváltódról
És az ő szent kinjairól
És keserű haláláról.

Tökéletes életű légy
Megtartsad Isten szavait
És az ő parancsolatit.

Mert az ítélre rá mégy,
Hogy dolgaidról számot tégy
És ott utolsó törvényt végy

Ott titkáidat meglátod
Ott nyilván lesz minden dolgod
A kiről számot kell adnod.

Vajjon lesz-e ott szószóló?
És ítélre kísérőd
E nagy számadástól mentőd.

Oh én drágalajos lelkem
Hogy estél a sok rút bűnben
Keseregj nagy eseteden.

Kövess Péternek sírását
Magdolnának zokogását
S keserves könnyullatásait.

Borulj Christus lábaihoz
Lelked szennyjét siríjssal mosd
Úgy juthatsz szent irgalmához.

Miően azért az én lelkem
Végső búcsút testtől veszen
Vedd őtet Uram kebledbe Amen.

Helyes rhytmikai beosztás, lendületes magyar dallam-
menete által kitűnik a 76. lapon levő halottas ének »Figyel-
mezz keresztyén hívek, mire intnek szentek«, mely úgy dallam
mint szöveg tekintetében bármely énekes könyvnek díszére
válhat. Meglepő benne az arányos beosztás, az elő és utó rész-
nek egybehangzása s a bánatos dallam.

Halottas ének.

— Új ének. —

Magyarosan.

Fi-gyel-mezz ke - resz-tény lé - lek mi - re int-

fájdalmasan.

nek szen - tek Hogy e vi - lág bű-nök-ben

áll s Is-ten - től tá - vol áll.

Az Istennek Prófétái s erős bizonyosági
E világ bűnét hirdették
És jóra intették.

Unalmas volt ő életök és szomorú szívök
Isten után fohászkodtak
És őtet kívánták.

Vén Többis jámbor férfi gyakran siránkozott
Istentől halált ohajtott
S hozzá kívánkozott.

A nagy Proféta Eliás és vele szent Jónás
Látván világ álmokságát
Kivánták a halált.

Nemzetes Dávid király sokszor az Istenhez
Nagy fohászkodva kiáltott
Hogy vegye kezéhez.

Nemes és gazdag Salamon, és töles minden módon
Mindenben látott hűségöt,
Rajta siránkozott.

Úgy a Christus apostoli és erős hívei
Szorongatták Világtól
Nem félték haláltól.

Úgy a sok szent Martírumok mint erős bajnokok
Bajtvián állok világgal
Játszottak halállal.

Az előbbieket szabatosága, lendületes, lelkes magyar
dallamával felülmúlja a gyűjtemény legbecesebb gyöngye, a 4.

lapon levő Adventi (más) ének. Ez tizenhat ütemes, lelkes magyar ének méltán állítható a mai 8, 12 vagy 16 ütemes magyar népdalok mellé.

Adventi ének. (4. lap).

— Új ének. —

Lelkesedve.

Kül - de - ték szűz Má - ri - á - hoz az Gáb - ri - el

an - gyal Krisz - tus - nak test - be jü - vő - séi

animoso.

hir - det - ni vig - ság - gal. Két hogy had - lá

szent - sé - ges szűz, i - gen meg - í - je - de És ily mély - sé.

ges dol - gon há - bo - rod - ni kez - de.

Angyal megbátorítja háborodott szívét,
És hogy a szent Lélektől megárnycsoztatnék,
Im fogadod méhedben az Istennek Fiát:
Kinek az 5 szent Atyja, adja szent országát.

A Szűz magát megaláztatván, mennyből Isten szállott
És szerze szent méhében magának hajlékot.
Tisztaságos Szűznek méhe lőn háza Istennek
És állatját tőle vevé mi természetünknek.

Szűz fogada méhébe és Szűz szűzet szűle,
És az 5 Szűzességének nem esett sérelme.
Kinyílt szép Illomnak egész a gyökere
Amyai méltósággal fénlik szűzessége.

Tiszta Szűztől fogantatott az Istennek fia
Királyok királyának meg tetszet hajléka
Hogy érettünk bajt vína, testünkben oltóztott
És így ördög álnoksága, tőle megcsalott.

Neked O Szűz Mária dicséretet mondánk
Mennyei lakó helyedből nyujtsd kedvedet hozzánk:
Kérünk, hogy kérésed által a te áldott Fiad,
Ez életnek völgye után mutassa országát, Amen.

A gyűjtemény második része az úgynevezett »passionale» vagy is Krisztus urunk kinszenvedésének története.

A szöveg Káldy fordítása, a dallam a római graduate hivatalos kiadásától igen csekély modorban különbözik; mint magyar nyelvemlék, történeti becsesel bír.

Nyelvészeti, de különösen zenészeti szempontból érdekes az úgynevezett »siralom» között (lamentationes) a III. lapon található Nagypénteki siralom vagy is az egyházi nyelven ismeretes »improperia«, melynek a szerző a következő címet adta: »Zsidó nemzet ellen való panasza az Istennek.« Maga a fensé-

ges egyházas dallam s a mélyen megindító szöveg megérdemlik, hogy az örök feledéstől megmentessenek. A dallam vegyes énekkarra alkalmazva, ekkép hangzik:

Zsidó nemzet ellen való panasza az Istennek.

Hal-játok panaszaát mennyei sze-rel-mes szent A-tyá-nak

Aki régenten kegyelmes kalauza va-la a zsi-dó-ság-nak.

És az ő szent Fiának a Jézusnak Krisztusnak
A ki mennyből alászállott üdvösségükért, pusztájára e világunk.

A kegyetlen és hitetlen Zsidó nemzetre
A ki néha hívattatott Izrael népe.

Mert nem vala hálaadó az ő e világra való jöveteleért,
Sem a kegyetlen ördögtől való megszabadításáért.

Az Isten fia a Krisztus igen vala alázatos szívű,
Ez a nép pedig, mindenben vala neki ellenkező.

Én nemzetem zsidó népem, te ellenei mit vétettem,
Hogy tőled hatalt szenvedtem, felelj meg immár én nekem.

Én adtam neked Moyses szolgám által az én törvényemet
Te pedig azt megvetvén, inkább a magad esküszóit követted.

Küldöztem hozzád szent Lélekkel megtölt Prófétáimat:
Te pedig kegyetlenül mind megöltöd azokat

Végtere küldöttem hozzád az én szerelmes egy Fiamat
Te pedig vakmerő levén, nem ismerted egyetlen vigasztaló Uradat.

Én tégedet kibocsátalak Egyiptomnak erős fogságából
Te pedig az én nevémet gyaláztad sokszor undokol.

Én fel ékesítettelek királyi Istáppal,
Te pedig fejemet koronáztad tövises koronával.

Én elsiyesztettem éretted Faraót minden seregével, a veres tengerbe
Te pedig engemet elárulván, megmaradtál keménységedbe.

Én le vertem előtted kanaanabeli királyokat,
Te pedig éjjel-nappal forralsz ellenem álnokságokat.

Én legeltelek a pusztában gyönyörűséges Mannával:
Te pedig itattál engemet epés a ezetes Myrrhával
Én népem, zsidó népem sat.

Én előtted mentem a pusztában tüzes oszlopban,
Te pedig engemet vevél irigységbe, okát nem tudván.

Én sanyargattam éretted Egyiptomot sok csapásokkal
Te pedig fenyegetsz engemet keresztre való kárhoztatással.

Én építettelek mint egy drágalatos szőlőmet,
Te pedig koserűvé léi a megvetéd az én jótéteményemet.

Én tégedet fölötte igen szerettelek,
Vajjon honnan van az, hogy tőled ily hálaadatlanságot veszek!

Az én hajánat irgalmatlanul szaggatták,
És az én orozámat turháiddal ritul undokították.

Felöltöztél engem gyalázatomra veres-bársony ruha színbe.
Valljon miért cselekedted ezt Uradon, Isteneden.

Fölötte nagy volt az én hozzád való szeretetem,
Hogy mért így gyaláz engem, honnan azt tőled érdemlitem.

Midőn kivitt engem Pilátus sauyarú állapotomba,
És tetőtől fogva talpig valók megostorozva.

És elakara engem mint ártatlant eresztetni,
Te pedig inkább kívántad látor Barrabást elbocsátani.
Én népem, zsidó népem sat.

Én tégedet itattalak a pusztában közziklából kifort gyönyörűséges vízzel.
Te pedig itattál engemet a keresztben függőt mérges ezettel.

Én teneked akarok adni mennyei örökségemet,
Te pedig hamis bizonyosságokkal vádoloz engemet.

Én kihoztalak Egyiptomnak erős munkájából szabad életre.
Te pedig vitettél engemet Pilátushoz, mint látrot kötözve.

Pilátus elejtekben adta az én ártatlanságomat.
Ti pedig azt mondjátok, hogy én gonosz tévő ember vagyok.

Én tanítottam az Istennek törvényét a ti templomotokban.
Ti pedig engemet kiűztetek onnan, rám köveket ragadván.

Én hirdettem néktek akaratját az én mennyei szent Atyámnak.
Ti pedig neveztetek engemet ürdögösnök és Samaritáusnak.

Én ürdögöket űztem az én isteni hatalmammal.
Ti pedig azt mondtátok, hogy azt cselekszem Belzebub hatalmával.

Én megadtam az vakon született Embernek szeme világát
Ti pedig betörtétek előtte az Oskolát.

Én feltámasztottam a meghalt Lázárt Betániában.
Ti pedig megakartátok ölni őtet és engemet haragotokban.

A mely száj engemet Virág Vasárnapon »Osanna« kiáltással tisztelt és
vallott,
Ugyan azon száj e mai napon »feszítsd fel, feszítsd fel« ellenem kiáltott.

Én véres verítékekkel imádkozván érettetek, izzadtam a kertben.
Ti pedig halálomra szándékoztatok a törvénytevő helyetekben.

Ti tülletek veám küldetett szolgák engemet megfogának.
Az én kedves tanítványim pedig engemet elhagyának.

Én könnyörögtem bűneitekért, mennyei szent Atyámhoz.
Ti pedig kötözve vittetek engemet Kaffúshoz.

Én tégedet vittelek téjjel és mézzel folyó ígéretnek földére.
Te pedig visesz engemet az halálra, Kálvária hegyére.

Te sietsz az én keresztre való fel-feszítésekre,
Én pedig sietek a te kárhozattól való mentségedre.

Te örülsz az én kínaimon és gyalázatamon.
Én pedig üdvösségedért az én szent atyám előtt imádkozom.

Én mindenkor voltam az én népemnek szeretője.
Ő pedig most viszen ki engem az halálra kötözve.

A mely kezek voltak hozzád sok jótéteményvel
Te most azokat liggatod vas szegekkel.

Én ruháztalak ártatlanságnak ruhájával.
Te pedig az én ruhámért játszol koczkával.
Én népem, zsidó népem sat.

Én kétfelű nyitottam előtted veres tengernek vizét,
Te pedig felnyitottad lánczával oldalomnak bőrért.

Oh ti mindnyájan, a kik által mentek az uton,
Szembőlven, szánakodjatok az én keserves fájdalommon.

Oh emberi nemzet emlékezzél meg az én halálomról
A kire mentem éretted szabad akaratomból.

Nem váltottalak meg aranyon, se drága köveken,
Hanem az én testemből kifolyt piros véremen.

Azért siess hozzám, hogy nyerhess örök üdvösséget,
És jól meggondold, miképen hálálod meg azt az én jótéteményemet.

Én kinyitottam kezeimet az irgalmasságra,
Csak te is bánatos szívvel nézz az én keserves halálomra.

O Jerusalem, úgymint tölem megváltott népem.
Térj meg hozzám és bűnbocsínatot és üdvösséget nyersz tölem. Amen.

Hasonlókép érdekes a »másik« nagypénteki siralom (114. lap.) melynek lendületes dallamát — az utolsó része határozottan magyaros — szintén vegyes karra alkaztam, s mely ekkép szól:

A - tya ár Is - ten az ó e - gyet - len - egy fi - át

Hogy bü - nös szol - gát meg - vál - ta - ná

El - kül - dé ez vi - lág - ra.

Föltette igen vétkezett vala emberi nemzet,
Úgy, hogy nem lenne reménye az örök-üdvösségre.

Nagy irgalma lön a mi megváltó Urunknak,
Hogy testét adta nagy kínokra, emberek váltáságra:

Mennyei király, a kit Angyali kar esudát;
Bűnnek terhét vállára veve, melyért sok bajt fel veve.

Az ő szent feje, az angyalok ékessége
Tővissel vala koronázva, o keserves korona.

Ékes orcája, minden szépségnek csudája,
Nyákkal s torhával a zsidóktól pökdüstetett udokát.

Szépséges szemei, szebbek napfényességénél
Beborítottak mint homálylál, kötöztetvén ruhával.

Mennyei oszlop, kitől mindenek függenek
Oszlopnál ostoroztatik, esudájára a népnek

Tetőtől fogva talpiglan a Vérben uszott;
Úgy hogy az ő egész szent Testén, egészség nem adatott.

Az ő dicsősége, a kívül mindent betöltött,
Igen halvány színben öltözött, midőn minket gyógyított.

Azok a kezek, melyek mindenit teremtettek;
Magas keresztre terjesztettek s szegekkel szegesztettek.

Könyhullatással imádkozott az Atyához,
Hogy mutatná irgalmasságát, kegyetlen hóhérhoz: sat.

Hasonló versben folynak tovább az Úrnak a keresztfán
mondott igéi:

E versek, sokféle változatban, az énekes-könyvekben fel-
találhatók.

Az énekgyűjteménynek legbecsesebb részét a szép egy-
házas s részben ősi magyar dallamok képezik, melyek közül a
legszebbeket összhangosítottam s vegyes karra alkalmaztam.

Az énekgyűjtemény szerzője munkáját az egyházi ható-
ságnak adta át bírálat végett, a mint az előszöböl kiviláglik:
»si quid in eo deprehendatur, quod poliri debeat, licebit cen-
soribus addere, demere et debilem authorem ad Gloriam Dei
promovendam juvare.« A mű meg is fordult a censorok keze
közt, a mit a »régí ének« hangjegyeire ragasztott kis czédu-
láknak e felirata bizonyít »sine notis« az az hangjegyek

nélkül. A censor ezt kétségkívül költség- vagy helykimélelsből
tette, minthogy a »régí énekek« már az impressumban, az az
a hivatalos »Cantus Catholici« kiadásban hangjegyezve előfor-
dulnak. A censornak még több helyütt is lehet nyomára
akadni, ugyanis a 9. 23. 71. lapnak fele ki van vágva, a 29.
oldalon pedig a karácsoni énekek közt a »Gloria Natale« után
a censor e szavai olvashatók: addatur Kyrie cleyson et
imprimatur totum, az az adassék hozzá a Kyrie s így nyomat-
tassék ki az egész.

E gyűjtemény nyomtatásban nem jelent meg; a benne
előforduló »új énekeket« a későbbi magyar kath. énekes-köny-
vekben nem találtam. Azonban az »új énekek« nagyobb része
megjelent az 1700. évben Nagyszombatban, Kollonics bibor-
nok s esztergomi érsek költségén kiadott »Pisne Catholice«
czimű tót kath. énekeskönyvben. A szép »új énekek« tehát nem
vesztek el, és mi magyarok örömmel gondolhatunk az elmúlt
két századra, midőn hazánk felső vidékén lakó tót atyáinkfiái
ez ősi s részben magyar nemzeti énekekkel dicsőítették az
Istent.

A gyűjtemény ismeretlen szerzője dicséretes munkát vége-
zett s a jezsuita szerzet e mű megőrzésével a magyar nem-
zeti irodalomnak s a magyar egyházi zenének hasznos szolgál-
latot tett.